VATNSPÍRI – EIN FORN PLANTA Í NÓLSOY

Føroysk flora (2000) skrivar um vanligan vatnspíra (*Hippuris vulgaris*): „Bert funnin í eini tjørn í Nólsoy, hagar hon er sett út av fólki“. Av tí, at tað tykist løgið at nevna eina plantu, sum einans veksur í einum staði,„vanliga“, havi eg valt einans at brúka heitið „vatnspíri“.

Vatnspíri í einari uml. 5 x 15 m tjørn í Nólsoy 16. juli 2015

Jens-Kjeld Jensen
nolsoy@gmail.com
Heiðursdoktari á
Fróðskaparsetri Føroya

Í 1922 skriva Rasmus Rasmussen og Knud Jessen eina grein við heitinum *Et Profil gennem en Tørvemose*. Her er ein nógv stytt týðing av sera áhugaverdu greinini: „Tá grivið varð út fyri grundini til Margarinfabrikkina (Thorshavn's Mælkeforsyning & Margarinefabrik) í Tórsgøtu í Havn á vári 1921 og fyri Sjómansheiminum í somu gøtu á heysti, hevði Rasmus Rasmussen høvi at granska tey beru jarðløgini. Hann sendi inn ymisk sýni av jarðløgunum til plantufrøðiliga savnið á universitetinum í Keypmannahavn, sum sendi málið víðari til Knud Jessen, og soleiðis kom samband í lag millum rithøvundarnar til hesa ritgerðina.

Í nevnda útgrevstri til Margarinfabrikkina vísti tað seg, at frá lítlu innastu víkini í Vestaruvág gongur ein kluft í basaltinum nakrar hundrað metrar í ein útnyrðing. Kluftin hevur verið ein av teimum í føroyska basaltinum vanligu kluftunum, nevndar gjótur; í ístíðini hevur jøkulin máað gjótuna størri, meðan hann flutti seg í ein landsynning.

Í eftirístíðini er torv uppstaðið í lítla smala dalinum, har rendurnar, áðrenn torvið uppstóð, vóru uml. 8 m hægri enn botnurin. Í botninum á gjótuni undir Tórsgøtu lá eitt 6 cm tjúkt lag av sandi, sum líktist fjørusandi, og sum var undirlag undir tí 2 m tjúkka torvlagnum.

Í niðaru torvløgunum vórðu funnir fleiri enn hálvtriðhundrað av teimum sermerktu fruktsteinunum frá vatnspíra (*Hippuris vulgaris*). Plantan vaks her, meðan upphavið til niðara evjukenda lagið varð til."

Jóannes Rasmussen greiðir frá

Jóannes Rasmussen skrivar í Varðanum 1949 um Vatnspíra: „Hon er vanlig planta í øllum grannalondum okkara og í meginlondunum, men í Føroyum er hon higartil ongantíð funnin omaná.

Tvær reisur fyrr er hon funnin í mógvi í Føroyum. Tá grivið varð fyri grundini til Margarinuvirkið í Vágsbotni í Havn í 1921, varð hon funnin í niðastu móflógv har, og í 1926 var hon funnin í mónum á Malarenda í Nólsoy. Í Skálavík var hon so funnin í 1945, og har var almikil frukt til av henni í evjuflónni.

– Spurningurin er nú, hví vatnsspíri ikki trívst hjá okkum longur, hon hevur vaksið her fyrr, og hon krevur ikki øðrvísi lívsvilkor enn mangar aðrar plantur, ið enn eru vanligar í Føroyum. Jessen ber við henda spurning í *Et Profil gennem en Tørvemose paa Færøerne*. Hann heldur, at plantan altíð man hava verið sjáldsom í Føroyum, og at hon ikki sá sær nakran útveg at flyta í onnur vøtn ella aðrar tjarnir, tá tey vøtn, hon vaks í, voru tilgrógvin.

– Væl kann tað vera, at soleiðis hevur gingist, men annað er, um vatnspíri var so sjáldsom. Tá Jessen nevnir hetta, var hon bert funnin í Vágsbotni í Havn. Síðan er hon, sum nevnt, funnin í mónum bæði í Nólsoy og á Sandoynni, og tað týður ikki á, at hon hevur verið so sjáldsom. Hesin spurningur eigur tí at verða havdur í huga við framtíðar rannsóknir. Afturat eigur at verða mint á, at um eingin enn hevur borið eyga við hesa plantu í Føroyum, so er tað sjálvandi ikki heilt avgjørt, at hon ikki kortini er til onkustaðni."

Leivdir av fornum gróðri

Her var Jóannes Rasmussen á púra rættari leið, tí 2. august 1960 fann Søren Ødum vatnspíra, tá hann saman við nøkrum ungum donskum plantufrøðilesandi var í Nólsoy í sambandi við stóru plantufrøðiligu kanningina undir leiðslu av Kjeld Hansen. Seinni hava fleiri hildið, at vatnspíri er settur út í Nólsoy; men sambært dagbókini hjá Jógvani Thomsen helt Niels á Botni, at hann er leivdir av fornum gróðri.

Í 1975 var Jógvan Thomsen sum vant og tosaði við Niels á Botni um ymiskt í náttúruni. Niels segði tá við Jógvan, sum so hevur skrivað í dagbók sína: „R. Rasmussen sigur í F. Floru, at vatnspíri er útdeyður. Men Niels fann hann í Steinavatni. Lærdir menn vildu vera við, at plantan kom í vatnið saman við stórum mannagrasi (*Glyceria maxima*), som Niels fekk úr Roskilde og gróðursetti í Steinavatni; men Niels sigur at hon vaks í vatninum áðrenn tað. Tó kann tað vera hent fyrr, tí tá fýrurin varð bygdur í 1892-93, vóru tingini pakkað inn í hálm o.a. Hesin hálmur bleiv nýttur til dunnurnar, ið havdar vóru í Steinavatni, og kann tá vatnspíri vera komin í vatnið. Mest sannlíkt er, at plantan hevur verið í vatninum áðrenn tað."

Spjaðist ikki lættliga

Vatnspíri fjølgast bæði við rótskotum og fræum, sum eru smá og rund, so tey spjaðast ikki lættliga. Umframt at fólk kann flyta tey frá vatni til vatn, kunnu fuglar so sum ritur og dunnur flyta fræini.

Hóast eingin kann siga nakað við fullkomnari vissu, so bendir alt á, at vatnspíri er yvirsæddur í Nólsoy og hevur vaksið har í næstan 11.000 ár.

Her síggjast fruktsteinarnir á vatnspíra (Hippuris vulgaris).

Tórsgøta 2021

Bókmentir

Jessen, Knud og R. Rasmussen, 1922: Et Profil gennem en Tørvemose paa Færøerne. Danmarks geologiske Undersøgelse. IV. Række. Bd. 1. Nr. 13. København. I Kommission hos C. A. Reitzel. Andelsbogtrykkeriet i Odense. Pp. 1-32

Jóhansen, Jóhannes, 2000. Føroysk flora. Ritstj.eds. Fosaa, Anna Maria & Rasmussen, Sigga. Føroya Skúlabókagrunnur. Pp. 1-485

Rasmussen, Jóannes, 1948: Nøkur orð um fornan gróður í Føroyum. – Varðin 26 (1949): 109-116, 2 md. Tórshavn.

Rasmussen, R. 1970 (endurprent av 2. útg. 1952): Føroya Flora. 2. útgáva. Skúlabókagrunnur Løgtingsins. Pp. I-XXVIII, 1-232.